

Bilinen en eski zehirli bitki türlerinden biri

Baldıran

Türkiye'nin zengin bitki türleri arasında çok sayıda zehirli bitki de bulunur. Bunlardan en eskisi baldırandır (*Conium maculatum*). Maydanozgiller ailesinin bir üyesi olan baldıranlar bir ya da iki yıllık otsu bitkilerdir. Beyaz renkli çiçekleri, tüysüz gövdeleri, dalsı yapıları ve kötü kokularıyla dikkat çekerler. Boyları 120-180 cm (en fazla 200 cm) kadar olur. Yaprakları ezilirse kötü koku bırakır. Yayılımcı (istilacı) özellik gösteren baldıranlar deniz seviyesi ile 2400 metre kadar yüksek bölgeler arasında yaşar. Dere, yol ve tarla kenarlarında bulunan baldıran ülkemizin hemen hemen her yerinde görülür.

Baldıran Eski Yunan'da mahkûmların zehirlenerek idam edilmesinde kullanılmıştır. Bunlardan en ünlüsü Yunan filozof Sokrates'in (MÖ 399) baldıran suyu içirilerek idam edilmesidir. Sokrates'in öğrencisi Platon da bu ölümden zehirin etkilerini tanımlamıştır.

Baldıranların yaprakları, özellikle de meyveleri zehirlidir. Zehirleri sinir ve solunum sistemi üzerinde etkilidir. İnsanlar için 6 gramının, at ve sığır gibi hayvanlar içinse 2-5 kg kadarının öldürücü olduğu biliniyor. Baldıranın zehiri çok sayıda "piridin alkaloid" denen biyokimyasal maddeden kaynaklanır. Bunlardan "coniine" adlı bileşik nikotine benzer bir yapıdadır, nörotoksik (sinir sistemini zehirleyici) etki gösterir. Baldıran ağrı otu, ağrı otu, hırhındilik, körek, şemsiye otu, yılan otu, şeytanti olarak da bilinir.

Fotoğraflar: Doç. Dr. Kazım Çapacı

Kaynaklar
Vetter, J., "Poison hemlock (*Conium maculatum* L.)", *Food and Chemical Toxicology*, Cilt 42, Sayı 9, s. 1373-1382, 2004.
http://www.kazimcapaci.com/cicek_apiaceae.htm

Türkiye'nin Tarantulaları

Ülkemizde örümcek türleriyle ilgili araştırmalarda son yıllarda çok iyi gelişmeler yaşanıyor. Genç araştırmacıların ilgisinin ve araştırma olanaklarının artması nedeniyle hem Dünya hem de Türkiye için hayli fazla yeni tür kaydı veriliyor. Bununla birlikte ülkemizde yaşadığı sadece bilimsel çevrelerde bilinen ve pek ortaya çıkmayan türler de var. Bunlardan biri de tarantulalar. Genelde insanları korkutan, aslında insanlara hiç zararı olmayan tarantulalar güney bölgelerimizde yaşamlarını devam ettirmeye çalışıyor.

Dünyada 40.000'den fazla örümcek türü tanımlanmış. Ülkemizdeyse 690 kadar örümcek türü yaşadığı biliniyor. Tarantula olarak bilinen örümcek türlerinin sayısı dünyada 900'den fazla. Ülkemizdeyse *Chaetopelma olivaceum* (Zeytuni Ortadoğu tarantulası) ve *Chaetopelma concolor* (Ortadoğu tarantulası) olarak bilinen iki tür var. Anadolu tarantulası olarak da bilinen bu türler güney bölgelerimizde, Mersin'de, Hatay'da, Adana'da yaşıyor.

Tarantulaların en bilinen özelliği diğer örümcek türlerinden çok daha büyük olmaları. Vücutlarının uzun tüylerle kaplı olması da dikkat çeken bir diğer özellikleri. Küçük böcekler, diğer eklembacaklılar başlıca besinlerini oluşturuyor. Genellikle nemli yerlerde, gölgelik alanlarda, saklanabilecekleri taş altları ve ağaç kavuklarının bulunduğu yerlerde yaşarlar. İnsanlara zararları yoktur.

Chaetopelma concolor (Ortadoğu tarantulası)

Chaetopelma olivaceum (Zeytuni Ortadoğu tarantulası)

Fotoğraflar: Prof. Dr. Bayram Göçmen

Yer: Hatay

Kaynaklar

Kunt, K. B., Yağmur, E. A., Özkütük, R. S., Durmuş, H., Anlaş, S.,
"Checklist of the cave Dwelling Invertebrates (Animalia) of Turkey",
Biological Diversity and Conservation., Cilt 3, Sayı 2, s. 26-41, 2010
http://www1.gantep.edu.tr/~varol/tr/asil_tr.htm

Akarsuların Şekillendirici Etkisinin Jeomorfolojik Bir Örneği

Kanyon

Üzerinde yaşadığımız yeryüzü şekillenirken iç (volkanizma, kıvrılma vb.) ve dış (akarsu, rüzgâr, yağmur, vb) kuvvetlerin etkisinde kalır. Dış kuvvetlerden etkisi en fazla olan, akarsulardır. Akarsuların yer kabuğunu oyması ve aşındırması sonucu dev kazanı, peribacası, plato, penneplen, menderes, vadi olarak adlandırılan çeşitli yeryüzü şekilleri oluşur. Vadiler en yaygın görülen yapılarıdır. Zeminin yapısına, akarsuyun aşındırma gücüne ve aşınım süresine bağlı olarak çeşitli vadi tipleri oluşur. Çentik vadi, tabanlı vadi, yayvan vadi, yarma vadi, kanyon bunlardan bazılarıdır.

Kanyonlar çok dik yamaçlı, boğaz biçimli ve derin vadilerdir. Dik yamaçlı olmalarının nedeni suyun çok hızlı aşındırması sonucu yamaçların yatıklaşmamasıdır. Toroslar'ın karstik yapılı yerlerinde sıklıkla görülür. Kanyonların bir özelliği de jeoturizm açısından büyük potansiyel taşımalarıdır. Bu potansiyel bilimsel yöntemlere bağlı olarak değerlendirilirse hem jeolojik mirasın korunması hem de ülke ekonomisine katkı sağlar. Ulubey Kanyonu (Uşak), Kısık Kanyonu (Denizli), Köprülü Kanyon (Antalya), Valla Kanyonu (Kastamonu), Saklıkent Kanyonu (Antalya), Lamas ve Göksu kanyonları (Mersin), Güver Kanyonu (Ankara) en bilinen kanyonlardır.

Fotoğraflar: Turgut Tarhan

Kaynak
Erinç, S., *Jeomorfoloji*, Der Yayınları, 2002.

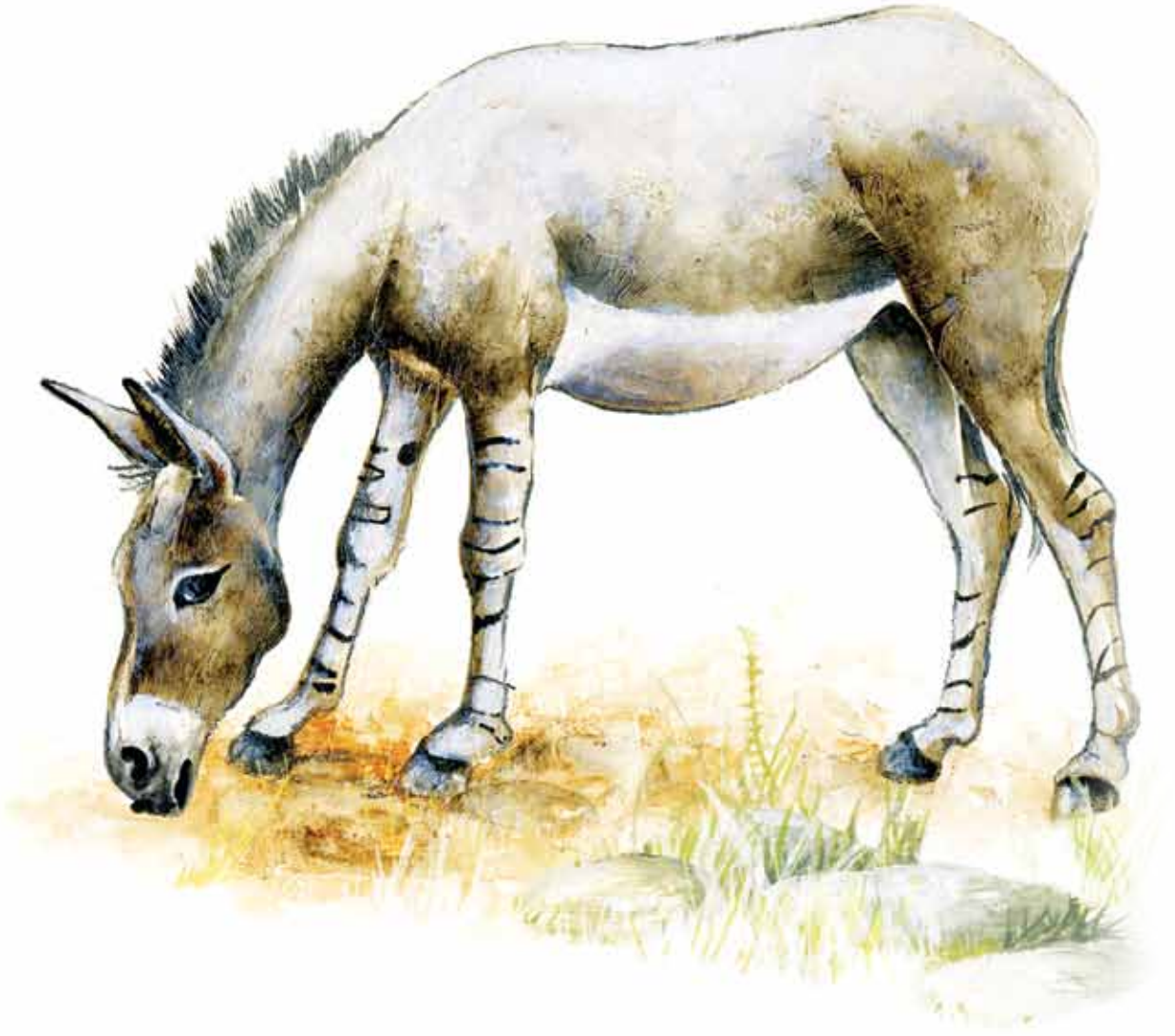
Türkiye Doğası

Doğa Tarihi

Bir Zamanlar Anadolu'da

Afrika Eşeği

Afrika eşekleri (*Equus africanus*) günümüzde yaşayan eşeklerin atası olarak kabul ediliyor. İlk defa, milattan önce 6000 yıllarında Nil Nehri kıyısında evcilleştirildikleri tahmin ediliyor. Buradan Afrika'nın diğer bölgelerine, Arabistan'a götürülen eşekler, milattan önce 2000 yılında da Avrupa'ya getirilmişler. Avrupa'ya büyük olasılıkla Anadolu'dan götürüldükleri düşünülüyor. Afrika eşekleri bir zamanlar insanların taşıma işlerinde kullandığı uysal, az besinle çok iş yapabilen, dayanıklı hayvanlardır. Yabani olarak yaşayanlar Anadolu'da tükenmiştir. Ancak Somali'de, Sudan ve Etiyopya'da sayıları çok az da olsa yaşamlarını devam ettirmeye çalışıyorlar.

Afrika eşeklerinin sırt kısımları grimsi ya da kahverengidir. Bacaklarında da siyah benekler bulunur. Boyları (baş-gövde) 200 cm, omuz yükseklikleri 125 cm, kuyrukları 45 cm, ağırlıkları da 250 kg kadar olur. 10-15 bireyden oluşan gruplar halinde yaşarlar.

Çizim : Aysel İnan Alican

Kaynaklar

Demirsoy, A., Türkiye Omurgalıları, Memeliler, Çevre Bakanlığı, 1996.
<http://www.arkive.org/african-wild-ass/equus-africanus/>

